

ГОЛОВА СУДУ ЯК СУБ'ЄКТ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ УКРАЇНИ

PRESIDENT OF THE COURT AS THE SUBJECT OF ADMINISTRATIVE ACTIVITY OF THE ADMINISTRATIVE COURTS OF UKRAINE

Сагун А.В.,
здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті проаналізовано види діяльності адміністративних судів України як об'єкту забезпечення законності з акцентом на управлінській діяльності голови суду, який відіграє провідну роль в організації діяльності суду, перебуваючи на адміністративній посаді.

Ключові слова: адміністративні посади суду, голова суду, забезпечення законності діяльності суду, управлінська діяльність суду.

В статье проанализированы виды деятельности административных судов Украины как объекта обеспечения законности с акцентом на управленческой деятельности председателя суда, который играет ведущую роль в организации деятельности суда, находясь на административной должности.

Ключевые слова: административные должности суда, председатель суда, обеспечение законности деятельности суда, управленческая деятельность суда.

The article analyzes the activities of the administrative courts of Ukraine as an object of the rule of law with an emphasis on the management of the court's chairman, who plays a leading role in the organization of the court activity, being in an administrative position.

Key words: administrative positions, Chief Justice, to ensure the legality of the court's operations, management activities of the court.

Постановка проблеми. Питання забезпечення законності в управлінській діяльності адміністративних судів є вкрай важливим, оскільки такі суди самі відносяться до числа суб'єктів забезпечення законності. Коли мова йде про судову систему України як об'єкт забезпечення законності, то статуси суб'єктів відповідної системи, види діяльності, що є об'єктом забезпечення законності, відрізняються. І в умовах активізації боротьби з корупцією, продовження реформування судової системи України питання особливостей статусу голови суду як особи, що займає адміністративну посаду і продовжує відігравати провідну роль в управлінні, організації діяльності суду, не зважаючи на функціонування апаратів судів, є надзвичайно актуальним.

Метою статті є визначення особливостей управлінської діяльності голови суду, який відіграє провідну роль в організації його діяльності, перебуваючи на адміністративній посаді. Для досягнення поставленої мети пропонується встановити види діяльності адміністративних судів України як об'єкту забезпечення законності, виділити суб'єкти управлінської діяльності суду, проаналізувати роль голови суду в організації діяльності останнього, визначити обсяги управлінської діяльності голови суду.

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо з того, що розбіжність статусів суддів та державних службовців судової системи є першим ключем до розуміння особливостей та видів діяльності адміністративних судів як об'єкта забезпечення законності. Зокрема, коли мова йде про суддів, то діяльністю суду, законність якої забезпечується, є правосуддя. Коли

говоримо про державних службовців, то забезпечується законність управлінської діяльності адміністративних судів. З цього приводу О.А. Малихіна вказує на те, що особливістю устрою судів в Україні є одночасна «діяльність двох структур з різним правовим статусом та різними повноваженнями – суддівського корпусу та апарату суду. Судді наділені виключними повноваженнями відправляти правосуддя, тобто здійснювати правозастосовчі функції, їх правовий статус визначається Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Апарат суду здійснює організаційне забезпечення діяльності суду, його працівники мають статус державних службовців» [6, с. 868].

Підтвердженням виділених видів діяльності адміністративних судів як об'єкта забезпечення законності, на наш погляд, може бути й аналіз функцій адміністративних судів.

З одного боку, адміністративні суди у визначеному обсязі здійснюють судову владу як конкретну функцію держави – єдність змісту, форм і методів здійснення у визначеній сфері діяльності держави, що характеризується визначеною самостійністю, однорідністю, повторюваністю [9, с. 51, 54]. Іншими словами, мова йде про таку функцію адміністративного суду, як здійснення правосуддя.

З іншого боку, здійснення правосуддя уможливується через здійснення в рамках судової системи управлінських функцій. І про відповідну діяльність ми поговоримо детальніше. І.В. Міхеєва вважає, що найважливішим фактором, що впливає на ефективність здійснення правосуддя, є оптимальна система адміністративного управління, організаційно-право-

вого та ресурсного забезпечення діяльності судів, ефективне використання кадрових інформаційних, фінансово-господарських та інших їхніх ресурсів [7, с. 462].

Серед видів внутрішньо-організаційної діяльності системи адміністративних судів України можна виділити фінансову діяльність, підбір і розміщення кадрів [4, с. 60–61], матеріально-технічне забезпечення тощо. Однак в статті ми зупинимося на розмежуванні управлінської діяльності адміністративних судів за суб'єктами.

Суб'єктами здійснення управлінської діяльності в судовій системі є як спеціально уповноважені суб'єкти (наприклад, службовці апарату суду), так і судді, що займають адміністративні посади. Відмінною рисою устрою судових органів від органів виконавчої влади І.С. Марочкін визначає те, що судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді [8, с. 868].

Адміністративні посади на сьогодні виділено в структурі судів поряд з існуванням адміністративного апарату у вигляді апаратів судів, керувати якими повинні керівники апаратів судів, що підконтрольні головам судів. При цьому всі працівники апарату суду перебувають в організаційній та правовій залежності від керівника апарату суду, оскільки останній призначає на посаду та звільняє з посади працівників апарату суду, застосовує до них заохочення та накладає дисциплінарні стягнення, надає їм вказівки та розпорядження у вигляді наказів [8, с. 869]. О.Ю. Дудченко вважає: «Врегулювавши таким чином відносини між головою суду та апаратом цього суду, законодавець створив певне двовладдя в суді, а також зменшив самостійність судового органу, передавши Державній судовій адміністрації повноваження щодо формування та впливу на діяльність апарату суду, який є значною частиною цілісного державного органу – суду. Однак судова система як цілісна й самодостатня організація не може реально вважатися ефективною, якщо не матиме повноважень чи можливостей самостійно забезпечувати свою діяльність». На погляд науковця, більш доцільним врегулюванням відносин між головою суду та апаратом був би дозвіл голові суду за рекомендацією керівника територіального управління чи голови Державної судової адміністрації самостійно призначати та звільняти керівника апарату суду, а також застосовувати до них заохочення та накладати дисциплінарні стягнення. Це, своєю чергою, надасть можливість більш якісно здійснювати організаційне керівництво діяльністю суду, оперативно вирішувати конфліктні ситуації, і зрештою повинно позитивно відобразитися на роботі суду [3, с. 209].

Щодо Голови суду, то незважаючи на зміни законодавства і намагання позбавити Голову суду управлінських повноважень, все ж таки «головну роль щодо управління судом на сучасному етапі розвитку судової системи покладено на голову суду та його заступника» [3, с. 205]. «Обійняти необ'ємне поки ще нікому не вдавалося. Але є чимало людей, яких,

здається, життя примушує до цього. До них слід віднести голів судів», – доходить висновку І.С. Гранкін [1, с. 16]. І хоча цю тезу було висунуто близька сорока років тому, вона і досі не втрачає актуальності. І на жаль, ми не можемо повністю погодитись з тим, що на практиці голова суду – це перший серед рівних, а тому вести мову про підпорядкування суддів голові суду в будь-яких аспектах неможливо. Єдиним реальним важелем впливу голови суду чи його заступника на суддів має бути вплив через авторитет і повагу [3, с. 211].

Хоча в цьому контексті не можемо не зауважити про висновок того самого О.Ю. Дудченко, що «аналіз чинного законодавства надає підстави стверджувати про звуження повноважень суддів, що обіймають адміністративні посади, порівняно з попереднім Законом України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 р. Так, у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. відсутня норма, що закріплювала би за головою суду повноваження щодо здійснення організаційного керівництва діяльністю суду» [3, с. 206–207]. Цей висновок відповідає дійсності. І утворення апаратів судів певною мірою вирішує проблему чіткого розмежування питань організації роботи суду та проблем судочинства або судового процесу [10, с. 7]. Водночас і на сьогодні голова суду поєднує реалізацію судової влади з управлінням в суді.

З цього приводу О.Ю. Дудченко зазначає: «На сьогодні існують дві протилежні позиції стосовно адміністративних повноважень. Деякі вчені-юристи вважають, що голова суду має керувати всіма напрямками діяльності суду, тож обмежувати його реальні управлінські повноваження не варто, оскільки це може призвести до проблем, пов'язаних з організацією судочинства, його якістю, дотриманням строків розгляду справ тощо. Оскільки ж за якість роботи суду відповідає голова, то він повинен мати належний обсяг повноважень. Інші дотримуються протилежної думки та вважають, що необхідно обмежити повноваження керівників судів представницькими функціями та контролем за організацією роботи суду. Це забезпечить неможливість зовнішнього впливу на суддю через втручання у здійснення судочинства» [3, с. 206–207].

В законодавстві України досі не проведено чіткого розмежування, визначення видів повноважень голови суду, що обумовлює висунення різними науковцями різних версій класифікації повноважень голови суду.

Наприклад, І.С. Марочкін стверджує, що повноваження голови суду визначені Законом України «Про судоустрій і статус суддів» (ст. ст. 24, 29, 34, 41) і різняться залежно від рівня місця суду в судовій ієрархії. Вони зумовлені тим, що він уособлює собою, по-перше, суддю, а по-друге, керівника суддівської установи. Звідси і характер його повноважень, серед яких можна виокремити суддівські, адміністративні, організаційні та представницькі [8, с. 47]. І.В. Дем'яненко з цього приводу висловлює припущення, що ставити в один ряд суддівські, адміністра-

тивні, організаційні та представницькі повноваження голови суду не є коректним. Доцільно говорити, по-перше, про його повноваження як судді, а по-друге, про спеціальні повноваження, обумовлені його перебуванням на адміністративній посаді [2, с. 269]. При цьому слід враховувати, що посада голови суду та його заступника передбачає лише виконання адміністративних повноважень та здійснення представницьких функцій і не надає право керівництву суду втручатися в роботу суддів [6, с. 868]. Прикметник «адміністративні» конкретизує повноваження, тобто вказує на те, що їм відповідає не будь-який комплекс прав та обов'язків, а тільки такий, що притаманний керівникові [3, с. 206].

Голова суду контролює ефективність діяльності апарату суду, вносить керівникові територіального управління Державної судової адміністрації України подання про призначення на посаду керівника апарату суду, його заступника та про звільнення їх з цих посад, а також про застосування до них заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до чинного законодавства [6, с. 869].

Якщо порівняти редакції законів 2002 р. та 2010 р. щодо питань повноважень голови суду, то констатуємо вилучення повноважень на здійснення організаційного керівництва. О.Ю. Дудченко вважає: «Законодавець прийняв рішення вилучити здійснення організаційного керівництва діяльністю суду з переліку повноважень голови суду, що <...> є нерациональним звуженням його повноважень, оскільки за своєю природою це є основним повноваженням голови суду, яке слід розуміти як об'єднання та спрямування зусиль суддів і працівників апарату суду на виконання завдань суду, а всі інші повноваження, закріплені в Законі України «Про судоустрій і статус суддів», лише конкретизують і розширюють його,

деталізуючи механізм організаційного керівництва діяльністю суду [3, с. 207].

Деякі вчені вважають, що адміністративні повноваження голови суду поширюються лише на апарат суду [5, с. 116]. Безсумнівно, адміністративні повноваження голови суду поширюються на всіх працівників апарату суду. Водночас, як доводить О.Ю. Дудченко, адміністративні повноваження голови суду розповсюджуються і на суддів. «Відповідно до ч. 2 ст. 24, ч. 2 ст. 29, ч. 2 ст. 34, ч. 2 ст. 41 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» голова суду, реалізуючи свої адміністративні повноваження, видає накази та розпорядження, тоді як відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 24, п. 4 ч. 1 ст. 29, п. 4 ч. 1 ст. 34 та п. 4 ч. 1 ст. 41 на голову суду покладено обов'язок видавати на підставі акта про призначення (обрання) суддею чи звільнення судді з посади відповідний наказ, що відповідно до закону прямо вказує на відношення вказаного повноваження до категорії адміністративних повноважень голови суду» [3, с. 206].

Висновки. Голова адміністративного суду не залежно від місця суду в ієрархії структури відповідної системи здійснює два різновиди повноважень: правосуддя та адміністративні (управлінські), що обумовлені його перебуванням на адміністративній посаді. Управлінська діяльність голови суду розповсюджується як на суддів (без права втручання у здійснення правосуддя), так і на апарат суду як спеціально створений для управління елементом судової системи України. Однак на сьогоднішній проблемним залишається питання організаційної підпорядкованості службовців апаратів судів в тому аспекті, що під сумнів ставиться відсутність права голови суду призначати та звільняти керівника апарату суду, а також застосовувати до них заохочення та накладати дисциплінарні стягнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гранкин И.С. Председательские заботы / И.С. Гранкин // Советская юстиция. – 1987. – № 8. – С. 16–17.
2. Дем'яненко І.В. Повноваження голови місцевого суду у світлі реформування законодавства про судоустрій та статус суддів / І.В. Дем'яненко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Серія: Право. – 2012. – № 1000. – Вип. 11. – С. 269–273.
3. Дудченко О.Ю. Щодо адміністративних повноважень голови суду / О.Ю. Дудченко // Публічне право. – 2013. – № 2. – С. 205–212.
4. Ківалов С.В. Адміністративне право України : [навчально-методичний посібник] / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла. – 2-е вид., перероб. і доп. – О. : Юридична література, 2002. – 312 с.
5. Курило О.М. Проблеми організаційної роботи апеляційного суду області : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура» / О.М. Курило. – Х., 2011. – 225 с.
6. Малихіна А.О. Особливості відносин безпосереднього підпорядкування в апараті суду / А.О. Малихіна // Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПРН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України» (20–21 листопада 2013 р.). – Х., 2013. – С. 868–870.
7. Михеева И.В. Особенности администрирования и управления в российских судах (сравнительно-правовой аспект) / И.В. Михеева // Проблемы в законодательстве и пути их преодоления : сб. науч. статей по итогам междунар. науч.-практ. конф. 14–15 сентября 2007 г. – Нижний Новгород, 2008. – С. 426–433.
8. Організація роботи суду : [навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / [І.Є. Марочкін, Л.М. Москвич, О.М. Овчаренко та ін.] ; за заг. ред. І.Є. Марочкіна. – Х. : Право, 2012. – 256 с.
9. Скакун О.Ф. Теория государства и права : [учебник] / О.Ф. Скакун. – Х. : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.
10. Штогун С.В. Голова суду – судовий адміністратор чи «міністр без портфеля» / С.В. Штогун // Юридичний вісник України. – 2006. – № 47. – С. 7.